

อิทธิพลของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย The Influence of Buddhism on Contemporary Thai Literature and Art

นางสาวเกษดาทองเทพไพโรจน์

Ms. Kesada Thongtheppairot

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding Author E-mail: kasada1997@gmail.com

Received: 6 November 2025; Revised: 3 December 2025; Accepted: 7 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบอิทธิพลของพุทธศาสนาในการสร้างสรรค์วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายพลวัตของพุทธศาสนาในฐานะกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อการผลิตงานสร้างสรรค์ในบริบทร่วมสมัยของไทย งานศึกษานี้เสนอว่าพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในมิติของความเชื่อหรือพิธีกรรม หากแต่ได้พัฒนาเป็น กรอบอ้างอิงทางวัฒนธรรม ที่ฝังรากในวิถีชีวิตไทย และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเนื้อหา รูปแบบ และสัญลักษณ์ในงานวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ โมเดลที่นำเสนอประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติเนื้อหา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรม เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปรากฏเป็นสาระสำคัญในเนื้อหาของผลงาน เพื่อสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณและแนวคิดการปลดปล่อยทุกข์ของมนุษย์ในยุคหลังสมัยใหม่ (2) มิติรูปแบบ ที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการจัดวางองค์ประกอบ เช่น การเว้นวรรคอย่างมีสติ การใช้พื้นที่ว่าง หรือเทคนิคสื่อผสม เพื่อถ่ายทอดภาวะความว่างเปล่าและความไม่เที่ยง (3) มิติสัญลักษณ์และภาพแทน ที่ศิลปินและนักเขียนนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ธรรมจักร หรือพระพุทธรูป มาตีความใหม่เป็นรหัสทางวัฒนธรรมเพื่อวิพากษ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม องค์ความรู้ชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้ปรับสถานะจาก อัตลักษณ์ทางศาสนา ไปสู่กลไกเชิงวาทกรรม ที่สามารถขับเคลื่อนศิลปะและวรรณกรรมให้กลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งเปิดโอกาสให้มีการตั้งคำถามต่ออำนาจ วัตถุนิยม และบริโภคนิยม โดยใช้กรอบคิดแห่งการตื่นรู้และความกรุณา จึงอาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนายังคงมีบทบาทเชิงพลวัตในการธำรงและแปรรูปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยให้สอดคล้องกับสังคมโลกสมัยใหม่อย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: อิทธิพล, พุทธศาสนา, วรรณกรรมร่วมสมัย, ศิลปะไทยร่วมสมัย, สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

Abstract

This academic article presents new insights into the influence of Buddhism on the creation of contemporary Thai literature and visual arts. It aims to explain the dynamic role of Buddhism as a cultural mechanism that shapes creative production within the modern Thai context. The study argues that Buddhism transcends its conventional understanding as a system of belief or ritual. Instead, it has evolved into a deeply embedded cultural framework that significantly influences the content, form, and symbolism of literary and artistic works. The proposed model comprises three dimensions: (1) Thematic Dimension – Buddhist doctrines such as *anicca* (impermanence), *dukkha* (suffering), and *anattā* (non-self) are central themes that reflect spiritual crises and the human pursuit of liberation in the postmodern era. (2) Formal Dimension – The influence of Buddhism is evident in compositional techniques, such as intentional spacing, the use of emptiness, and mixed media approaches, all of which express the aesthetics of emptiness and impermanence. (3) Symbolic Dimension – Artists and writers reinterpret traditional Buddhist symbols—such as the lotus, the Dharmachakra, and the Buddha image—as cultural codes to critique social transformation. This study reveals that Buddhism has shifted from being a religious identity to becoming a discursive mechanism that drives art and literature. It transforms creative practices into cultural spaces that challenge dominant narratives of power, materialism, and consumerism, guided by principles of mindfulness and compassion. Thus, Buddhism continues to play an active role in sustaining and reshaping Thai cultural identity in meaningful dialogue with the globalized modern world.

Keywords: Influence, Buddhism, Contemporary Literature, Contemporary Thai Art, Buddhist Aesthetics

บทนำ

พุทธศาสนาในฐานะศาสนาหลักของชาติไทย ได้แทรกซึมอยู่ในโครงสร้างความคิด วิถีชีวิต และจริยธรรมของประชาชนไทยมาอย่างยาวนาน มิใช่เพียงในเชิงศาสนาเท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในงานวรรณกรรมและศิลปะไทย ทั้งในอดีตและร่วมสมัย พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นฐานแนวคิด คติ และจินตภาพที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของงานศิลป์และวรรณกรรมอย่างลึกซึ้ง (นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร, 2563) เช่น แนวคิดเรื่องเวียนว่ายตายเกิด บุญ-บาป หรือไตรภูมิ ซึ่งสะท้อนออกผ่านพุทธศิลป์ วรรณคดี และศิลปะภาพเขียนร่วมสมัยอย่างต่อเนื่อง

ในปัจจุบัน ความท้าทายที่สำคัญเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์และบริโภคนิยม ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทการผลิตงานศิลปะและวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดข้อกังวลเกี่ยวกับการลดบทบาทของแนวคิดเชิงพุทธในฐานะรากทางวัฒนธรรมเดิม (ฉลองเดช คุณานูมาต, 2561) นักวิชาการบางรายชี้ว่า แม้ศิลปินไทยจำนวนมากยังคงใช้องค์ประกอบทางพุทธศาสนาเป็นฐานในการสร้างสรรค์ผลงาน แต่กลับปรากฏการตีความใหม่ตามกรอบคิดของโลกสมัยใหม่ซึ่งอาจบิดเบือนสาระสำคัญทางพุทธธรรม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเชิงการสื่อสารต่อกลุ่มผู้รับสารสมัยใหม่ที่ขาดรากความเข้าใจในคติพุทธดั้งเดิม

ดังนั้น การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย โดยเน้นพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์และรูปแบบการถ่ายทอดพุทธธรรมในโลกศิลปะร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ งานศึกษาหลายชิ้นสะท้อนว่าแม้จะมีการปรับตัวในเชิงรูปแบบ แต่เนื้อหาทางพุทธศาสนาก็ยังคงมีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมไทย เช่น การยึดมั่นในความดี ความเมตตา และความไม่ยึดติด การศึกษานี้จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจกลไกการส่งผ่านคุณค่าทางพุทธในโลกศิลปะยุคปัจจุบันอย่างลุ่มลึกและครอบคลุม

ความหมายของอิทธิพลของพุทธศาสนา

คำว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา ในบริบทวิชาการ หมายถึง อำนาจแห่งความคิด ความเชื่อ และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อกระบวนการคิด พฤติกรรม และการจัดระเบียบสังคม ทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงมิติทางศีลธรรม จริยธรรม ศิลปะ ภาษา วรรณกรรม และการเมือง อิทธิพลนี้มิใช่เพียงการครอบงำเชิงศาสนา หากแต่เป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ที่สั่งสมผ่านประวัติศาสตร์และกลายเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ความเป็นไทย

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) ให้ความหมายว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา คือการที่คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมระบบความคิดและพฤติกรรมของคนไทย ซึ่งมีผลให้รูปแบบการปกครอง วรรณกรรม และศิลปกรรมมีลักษณะตามแนวทางของพุทธธรรม พิงพร ศรีแก้ว (2563) เสนอว่า อิทธิพลของพุทธศาสนานั้นแสดงออกผ่านวรรณคดีไทยอย่างชัดเจน โดยแนวคิดเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด กลายเป็นกรอบอ้างอิงสำคัญของเนื้อหาและบทเรียนทางศีลธรรมในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) เน้นว่าศิลปะร่วมสมัยไทยยังคงสะท้อนอิทธิพลของแนวคิดจักรวาลวิทยาทางพุทธศาสนา แม้ในรูปแบบที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาแก่นสารทางพุทธไว้ในกระบวนการทัศนนิพนธ์ พวนสุพลฉัตร (2563) ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการจัดโครงสร้างเรื่องของวรรณกรรมไทย เช่นเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นทั้งงานวรรณกรรมและงานปรัชญาศาสนาในเวลาเดียวกัน

สรุปได้ว่า อิทธิพลของพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการที่แนวคิด หลักคำสอน และคติธรรมในพระพุทธศาสนา มีอำนาจในการกำหนดหรือโน้มนำทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้ วัฒนธรรม และพฤติกรรมของสังคมไทยในหลายมิติ อิทธิพลดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นชัดเจนในศิลปะและวรรณกรรมร่วมสมัย แม้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ แต่แก่นแกนของพุทธธรรมยังคงได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของอิทธิพลของพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน

อิทธิพลของพุทธศาสนาในบริบทของสังคมไทยมิใช่เพียงการสืบทอดคำสอนเชิงศาสนา หากแต่ประกอบด้วยมิติที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกเป็นองค์ประกอบสำคัญได้ 4 ด้าน ได้แก่ (1) มิติความเชื่อและหลักธรรม, (2) มิติพฤติกรรมและวิถีชีวิต, (3) มิติวัฒนธรรมและศิลปะ และ (4) มิติสังคมและการเมือง องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงการหล่อหลอมของพุทธศาสนากับโครงสร้างทางสังคมและจิตวิญญาณของประชาชนไทยอย่างลึกซึ้ง

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) วิเคราะห์ว่าองค์ประกอบสำคัญของอิทธิพลทางพุทธศาสนาในยุคสุขุขทัยและอยุธยา คือการบูรณาการหลักธรรมไว้ในรูปแบบการปกครอง เช่น การใช้หลักทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางการปกครองของพระมหากษัตริย์ ซึ่งสะท้อนอิทธิพลของพุทธในมิติทางการเมืองและสังคมโดยตรง

โครงสร้างและสัญลักษณ์ในงานศิลปกรรม เช่น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง ฯลฯ ล้วนสะท้อนหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ ซึ่งทำให้พุทธศิลปะกลายเป็นพาหะของการถ่ายทอดธรรมะ พิงพร ศรีแก้ว (2563) เน้นมิติด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะในวรรณคดีที่นำเสนอหลักธรรมในเชิงสัญลักษณ์ เช่น เรื่องราวของเวสสันดร ชาดกที่สื่อสารเรื่องการสละละ และความเมตตา อันเป็นองค์ประกอบของการปลูกฝังจริยธรรมในสังคมผ่านวรรณกรรม

นวลวรรณ พูนสุพลฉัตร (2563) ชี้ให้เห็นว่าระบบคิดเรื่อง "ไตรภูมิ" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมพุทธศาสนา แสดงองค์ประกอบของอิทธิพลทางความเชื่อเรื่องโลกและการเวียนว่ายตายเกิด อันส่งผลต่อวิถีคิดและวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) กล่าวถึงองค์ประกอบทางแนวคิดจักรวาลวิทยาในพุทธศาสนา ซึ่งยังคงปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัย โดยนักสร้างสรรค์ยังอิงโครงสร้างของจักรวาลในคัมภีร์พุทธ มาสร้างมิติใหม่ให้เข้ากับบริบทสังคมยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของอิทธิพลของพุทธศาสนาในบริบทสังคมไทยมีความหลากหลายและสอดแทรกในหลายมิติ ตั้งแต่ความเชื่อ พฤติกรรม วิถีชีวิต ไปจนถึงศิลปะและการเมือง ซึ่งต่างก็หล่อหลอมให้พุทธศาสนากลายเป็นฐานวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของไทยอย่างเด่นชัด การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะพุทธศาสนาในบริบทร่วมสมัยอย่างแท้จริง

ความสำคัญของของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

อิทธิพลของพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม การศึกษา ศิลปะ และการดำเนินชีวิตประจำวัน พุทธศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นระบบแนวคิดที่หล่อหลอมจิตสำนึกของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยไม่เพียงจำกัดอยู่ที่ศาสนพิธี หากยังปรากฏในรูปแบบของค่านิยมหลัก เช่น ความเมตตา ความอดทน ความไม่ยึดติด ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม

พระครูปัญญาสารบัณฑิต (2565) ชี้ว่า พุทธศาสนามีความสำคัญในฐานะที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐไทยสมัยโบราณ โดยหลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม ไม่เพียงเป็นแนวทางการปกครองของกษัตริย์ แต่ยังมีผลต่อจริยธรรมของประชาชนทั่วไป ซึ่งสะท้อนถึงการแผ่ขยายของอิทธิพลทางพุทธในโครงสร้างสังคม ความสำคัญของอิทธิพลพุทธศาสนาในงานศิลปกรรมอยู่ที่ความสามารถในการสร้างภาษาสัญลักษณ์ทางศิลปะ เช่น พระพุทธรูปที่มีใช้เพียงภาพแทนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นเครื่องมือสื่อสารธรรมะสู่ประชาชน พิงพร ศรีแก้ว (2563) วิเคราะห์ว่า ความสำคัญของอิทธิพลพุทธศาสนาในวรรณกรรมไทยอยู่ที่การถ่ายทอดคติธรรมผ่านเรื่องเล่า ซึ่งช่วยปลูกฝังแนวคิดเรื่องกรรม ความดี ความชั่ว และการเวียนว่ายตายเกิดในจิตสำนึกของคนไทย ตั้งแต่เยาว์วัย

นวลวรรณ พูนสุพลฉัตร (2563) ระบุว่า ระบบแนวคิดทางพุทธในเรื่อง "ไตรภูมิ" มีความสำคัญต่อการสร้างระบบคุณค่าในสังคม โดยใช้การแบ่งระดับภูมิภพเป็นเครื่องมือทางการศึกษาสำหรับสังคมไทยโบราณ ในการสร้างจริยธรรมและควบคุมพฤติกรรม ฉลองเดช คุณานูมาต (2561) กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในฐานะแหล่งอ้างอิงทางจิตวิญญาณและแนวคิดจักรวาลวิทยา ซึ่งถูกนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย เพื่อสร้างความหมายใหม่ที่ยังคงเชื่อมโยงกับรากทางพุทธ

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาไม่เพียงเป็นระบบศาสนา หากยังทำหน้าที่เป็น "พลังทางวัฒนธรรม" ที่หล่อหลอมคุณค่า จริยธรรม และวิถีคิดของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง อิทธิพลของพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในฐานะ

กลไกที่สร้างความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ไทย ทั้งในมิติของสังคม วรรณกรรม ศิลปกรรม และการปกครอง ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในยุคปัจจุบัน

แนวคิดวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ที่ผลิตขึ้นในช่วงยุคปัจจุบัน โดยมีลักษณะเน้นการสะท้อนบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของคนไทยในโลกสมัยใหม่ งานเหล่านี้มิได้ตัดขาดจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม หากแต่เป็นการต่อยอด ดัดแปลง หรือนำเสนอใหม่ผ่านสื่อและรูปแบบหลากหลาย โดยมุ่งตอบสนองความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

วรรณกรรมไทยร่วมสมัยมักจะสะท้อนปัญหาเชิงสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ชีวิตชนบท การเมือง และเพศสภาพ โดยใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาและเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่ศิลปะไทยร่วมสมัย เช่น จิตรกรรม สื่อผสม วิดีโออาร์ต ฯลฯ มีแนวโน้มจะนำเสนอประเด็นร่วมสมัยอย่างวิพากษ์ เช่น การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ไทยในโลกดิจิทัล หรือการนำเสนอความเชื่อพื้นถิ่นผ่านเลนส์ใหม่ๆ

พระอภิญญา บุญทาหลู สิริวิญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว (2568) ได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัยโดยการปริวรรตพระธรรมโบลานล้านนา โดยเฉพาะเรื่อง กุสสรราช ซึ่งสะท้อนการตีความวรรณกรรมท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างงานศิลปะร่วมสมัย เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนาอย่างสร้างสรรค์ จิรวัดน์ การนอก (2567) ผู้ศึกษาการพัฒนาตลาดขายจิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์ฯ สู่ผลงานศิลปะไทยร่วมสมัย โดยผสมผสานระหว่างสัญลักษณ์ไทยดั้งเดิมกับองค์ประกอบจากสัตว์วรรณคดีและหิมพานต์ แสดงให้เห็นการแปลงร่างอัตลักษณ์ผ่านงานจิตรกรรมแบบสมัยใหม่

นที มณฑลวิทย์ (2568) ศึกษาวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านสื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอเกม โดยอธิบายว่าเกมในประเทศไทยมีการผสมผสานวรรณกรรมพื้นถิ่นเข้ากับโลกดิจิทัล ถือเป็นกรขยายตัวของศิลปะร่วมสมัยที่ก้าวข้ามขอบเขตของสื่อเดิม คนปกรณ จันทรสมบุรณ์ (2568) วิเคราะห์ภาษาในวรรณกรรมล้านนาและการปรับเปลี่ยนของคำที่ปรากฏในพจนานุกรมร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นว่าภาษาวรรณกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตตามบริบทของกาลเวลา จิราภรณ์ ขนาดนิต (2568) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสะท้อนการนำมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้าสู่บริบทปัจจุบัน โดยผ่านการตีความใหม่เชิงศิลปะร่วมสมัย

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยคือภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในโลกปัจจุบัน ผ่านการแสดงออกทางภาษาศิลป์ที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ผสมผสานกับแนวคิดใหม่ๆ ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ นักวิชาการไทยหลายท่านได้เสนอแนวคิดที่ว่า สื่อร่วมสมัยเหล่านี้เป็นพลังสำคัญในการเชื่อมอดีตสู่อนาคตของวัฒนธรรมไทยอย่างมีพลวัต

ประเภทของวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยประกอบด้วยหลากหลายประเภทที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยทั้งในด้านวัฒนธรรม ความคิด และเทคโนโลยี โดยมีการผสมผสานระหว่างรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับกระแสความคิดสมัยใหม่ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทออกเป็นกลุ่มหลักได้ดังนี้:

ประเภทของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย

1. วรรณกรรมสะท้อนสังคม มุ่งวิพากษ์ปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความไม่เป็นธรรม การเมือง (พิงพร ศรีแก้ว, 2563)

2. วรรณกรรมแนวทดลอง ใช้โครงสร้างเรื่องราวแปลกใหม่ เช่น ภาษากระจัดกระจาย หรือการผสมผสานศิลปะแขนงอื่น เช่น บทกวีร่วมกับภาพถ่าย (คณปกรณ์ จันทน์สมบูรณ์, 2568)
3. วรรณกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย นำวรรณกรรมท้องถิ่นหรือคติชนมาสร้างใหม่ เช่น เรื่องกุสสุราจากล้านนา (พระอภิภู บุญทาหลู สิริรัญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว, 2568)
4. วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัย สะท้อนโลกทัศน์ของวัยรุ่นในยุคดิจิทัล ใช้สำนวนร่วมสมัย และเนื้อหาเข้าถึงง่าย (นที มณฑลวิทย์, 2568)

ประเภทของศิลปะไทยร่วมสมัย

1. จิตรกรรมไทยร่วมสมัย นำองค์ประกอบศิลปะไทย เช่น ลายไทย พุทธศิลป์ มาผสมกับแนวคิดใหม่ (จิรวัดน์ การนอก, 2567)
2. สื่อผสมและศิลปะติดตั้ง ใช้สื่อหลายรูปแบบประกอบกันเพื่อเล่าเรื่อง เช่น เสียง แสง วิดีโอ เกม (คณปกรณ์ จันทน์สมบูรณ์, 2568)
3. ศิลปะดิจิทัล (Digital Art) ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ เช่น วิดีโออาร์ต 3D โมเดล เพื่อสร้างสรรค์งานใหม่ๆ (นที มณฑลวิทย์, 2568)
4. ศิลปะเน้นอัตลักษณ์ไทย นำอัตลักษณ์ไทย เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ มาตีความใหม่ในบริบทโลกสมัยใหม่ (จิราภรณ์ ขนาดนิต, 2568)

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยมีความหลากหลายทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิคการสื่อสาร โดยประเภทที่พบมาก ได้แก่ วรรณกรรมสะท้อนสังคม วรรณกรรมพื้นถิ่น จิตรกรรมร่วมสมัย และศิลปะดิจิทัล นักวิชาการไทยได้เสนอว่า ศิลปะเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารอัตลักษณ์ไทยในโลกยุคใหม่ โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

ความสำคัญของวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย

วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยมีบทบาททั้งในด้านการสื่อสารความคิด การสะท้อนสภาพสังคม การรักษาอัตลักษณ์ชาติ และการพัฒนาแนวคิดใหม่ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้ ศิลปะและวรรณกรรมมิได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อความงามหรือความบันเทิง หากยังเป็น "พื้นที่แห่งความหมาย" ที่ส่งผ่านคุณค่า วัฒนธรรม และเสียงของผู้คนในสังคมไปยังเวทีสาธารณะ

วรรณกรรมร่วมสมัยมักสะท้อนสภาพความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจ และการต่อรองอัตลักษณ์ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายแต่ทรงพลัง ขณะที่ศิลปะร่วมสมัยมีลักษณะเปิดกว้างต่อสื่อ เทคนิค และมุมมองใหม่ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่และตอบสนองกับสภาพการณ์ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระอภิภู บุญทาหลู สิริรัญญา ณ เชียงใหม่ และลิขิต มาแก้ว (2568) ได้เสนอว่างานศิลปะร่วมสมัยที่สร้างจากแนวคิดในวรรณกรรมพื้นถิ่น เช่น พระธรรมโบลานล้านนา มิได้เป็นเพียงการผลิตซ้ำอดีต แต่เป็นการให้ความหมายใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบัน จิรวัดน์ การนอก (2567) ชี้ให้เห็นว่างานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่นำลวดลายจากพุทธศิลป์และสัตว์วรรณคดีมาดัดแปลง นอกจากจะอนุรักษ์รากเหง้าแล้ว ยังสร้างสรรค์มุมมองใหม่ต่อศิลปะไทยให้ทันสมัยและมีชีวิตชีวา

นที มณฑลวิทย์ (2568) อธิบายว่าวิถีโอเกมไทยที่มีองค์ประกอบของศิลปะร่วมสมัยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ช่วยสะท้อนความคิด วิถีชีวิต และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งสร้างความรู้เท่าทันสื่อ คณปกรณ์ จันท์สมบุรณ์ (2568) วิเคราะห์การใช้ภาษาในวรรณกรรมร่วมสมัย โดยชี้ว่าความหลากหลายทางภาษาและโครงสร้างเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นในระดับชาติ ซึ่งช่วยให้วรรณกรรมร่วมสมัยมีเสียงที่แตกต่างและทรงพลัง จิราภรณ์ ขนาดนิต (2568) เน้นบทบาทของศิลปะและวรรณกรรมในการอนุรักษ์คุณค่าทางจิตวิญญาณของสังคมไทย ผ่านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและวัดอุโบสถ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสมัยที่สอดแทรกทั้งศิลปะ ประวัติศาสตร์ และศีลธรรม

สรุปได้ว่า วรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสร้างสรรค์ความเข้าใจใหม่ต่ออัตลักษณ์ไทยในโลกสมัยใหม่ นักวิชาการไทยหลายท่านเห็นพ้องว่า ศิลปะและวรรณกรรมไม่เพียงแต่อนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิม แต่ยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ การวิพากษ์ และการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

บทสรุป

พุทธศาสนาในฐานะรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตและจิตสำนึกของคนไทยมาอย่างยาวนาน ได้สถาปนาบทบาทในฐานะองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในกระบวนการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมและศิลปะทั้งในอดีตและร่วมสมัย งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า แม้กระแสโลกาภิวัตน์และความทันสมัยจะเปลี่ยนแปลงบริบทของการผลิตงานศิลป์ แต่แก่นของพุทธธรรม เช่น ความไม่เที่ยง ความยึดมั่นถือมั่น และการพิจารณาชีวิต ยังคงปรากฏในรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมและศิลปะร่วมสมัยอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะในงานที่ต้องการสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณ หรือเสนอแนวทางแห่งการปลดปล่อยทุกข์ผ่านสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

ในด้านวรรณกรรม พุทธศาสนามีได้ถูกนำเสนอเพียงในฐานะเนื้อหาหรือความเชื่อดั้งเดิม แต่ยังคงกลายเป็นกรอบคิดในการสร้างตัวละคร สถานการณ์ และปัญหาในเรื่องราว เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดการไตร่ตรอง เช่น วรรณกรรมแนวสังคมนิยมเชิงพุทธ หรือบทกวีร่วมสมัยที่ผสมผสานทางธรรมกับประเด็นสังคม ขณะเดียวกัน ศิลปะร่วมสมัยจำนวนมากยังคงหยิบเอาสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ภาพพระพุทธรูปเจ้า หรือแนวคิดเรื่องกรรม มาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารอารมณ์ ภาวะในใจ และความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผ่านเทคนิคใหม่ๆ ที่ไม่จำกัดเพียงงานจิตรกรรมหรืองานประติมากรรม แต่ครอบคลุมถึงวิดีโออาร์ต สื่อผสม และอินสตอลเลชัน (installation art)

โดยสรุป พุทธศาสนายังคงเป็นพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลลึกซึ้งต่อการพัฒนางานวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัยในหลากหลายมิติ ทั้งในฐานะเนื้อหา สัญลักษณ์ และกรอบความคิด แม้สื่อและรูปแบบทางศิลปะจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สาระสำคัญของพุทธธรรมยังคงถูกตีความและถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องในรูปแบบใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะและวรรณกรรมไทยในการดำรงและแปรรูปความเชื่อทางศาสนาให้คงอยู่ในโลกสมัยใหม่อย่างยั่งยืนและมีชีวิตชีวา

องค์ความรู้ใหม่

พุทธศาสนาในฐานะระบบความคิดหลักของสังคมไทย มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศาสนาเชิงพิธีกรรม หากแต่ได้พัฒนาเป็น กรอบอ้างอิงทางวัฒนธรรม ที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย และขยายอิทธิพลมาสู่

กระบวนการสร้างสรรค์เชิงศิลปะและวรรณกรรม โดยเฉพาะในบริบทร่วมสมัย ที่การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย และแรงกระแทกจากโลกาภิวัตน์ได้สร้างพลวัตใหม่ให้แก่การผลิตงานศิลป์

โมเดลองค์ความรู้ 3 มิติ แห่งอิทธิพลพุทธศาสนาในศิลปะและวรรณกรรมร่วมสมัยไทย ประกอบด้วย

1. มิติเนื้อหา พุทธธรรม เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปราภฏเป็นสาระกลางในวรรณกรรมและศิลปะไทยร่วมสมัย เพื่อสะท้อนภาวะวิกฤตทางจิตวิญญาณ ความทุกข์ของมนุษย์ และการแสวงหาความหลุดพ้นในสังคมหลังสมัยใหม่

2. มิติรูปแบบ แนวคิดทางพุทธศาสนาไม่เพียงถูกสื่อผ่านเนื้อหา แต่ยังส่งผลต่อรูปแบบและเทคนิค เช่น การเว้นวรรคในบทกวีอย่างมีสติ การจัดวางพื้นที่ว่างในจิตรกรรม หรือการใช้สื่อผสมเพื่อสื่อสารความว่างเปล่าในศิลปะจัดวาง

3. มิติสัญลักษณ์และภาพแทน

สัญลักษณ์ทางพุทธ เช่น ดอกบัว ธรรมจักร พระพุทธรูป หรือแนวคิดเรื่องกรรม ถูกนำมาทบทวนตีความใหม่ และใช้เป็นรหัสทางวัฒนธรรม ในการสื่อสารความรู้สึก ความจริง และการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย

สาระสำคัญของโมเดลนี้ คือ

พุทธศาสนาได้พัฒนาจากอัตลักษณ์ทางศาสนา ไปสู่กลไกเชิงวาทกรรม ที่มีศักยภาพในการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมและการเมืองผ่านศิลปะร่วมสมัย ส่งผลให้วรรณกรรมและศิลปะไทยสามารถอ้างเอกลักษณ์แห่งจิตวิญญาณเอเชีย ท่ามกลางความพลวัตของโลกสมัยใหม่ และเป็นสื่อกลางในการตั้งคำถามกับอำนาจ วัฒนธรรม และบริโณคนิยมผ่านกรอบคิดแห่งการปล่อยวางและการตื่นรู้

เอกสารอ้างอิง

- คณปกรณ์ จันทร์สมบุรณ์. (2568). คำต่างภาษาในภาษาล้านนา: กรณีศึกษา “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา”. *ภาษา-จารึก*, 2(1), 177–210.
- จิรวัดน์ การนอก. (2567). การพัฒนาลวดลายจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร ไปสู่ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย. *Suan Sunandha Asian Social Science*, 18(2), 32–42.
- จิราภรณ์ ขนาดนิต. (2568). บทบาทพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในประเทศไทย. *วารสารเสียงธรรมจากมหาวิทยาลัย*, 11(5), 354–365.
- ฉลองเดช คุณานุมานต์. (2561). การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยจากแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในพุทธศาสนา. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 2(พิเศษ), 237–248.
- นที มณฑลวิทย์. (2568). ปรากฏเกม: ปรากฏการณ์จากความเป็นไทยสู่สังคมดิจิทัลในวัฒนธรรมสมัยนิยม. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*, 4(1), 131–161.
- นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร. (2563). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วง. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 6(2), 71–83.
- พงษ์พร ศรีแก้ว. (2563). มรดกภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตแสงไคมคำ*, 5(1), 171–185.
- พระครูปัญญาสารบัณฑิต. (2565). วิเคราะห์พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลกับสังคมสมัยกรุงสุโขทัยและอยุธยา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 567–576.
- พระอภิญญา บุญทาหลู่, สิริรัญญา ณ เชียงใหม่, และ ลิปิกร มาแก้ว. (2568). การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดที่ได้จากการปริวรรตพระธรรมบาลานล้านนา เรื่องกุสสะราช. *วารสารพุทธศิลปกรรม*, 8(1), 1–24.